

SANMA, BİLME, İNANMA

Prof. Dr. Tahsin YÜCEL

Istanbul Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi

La vérité générale et abstraite est le plus précieux de tous les biens. (...) La vérité particulière et individuelle n'est pas toujours un bien, elle est quelquefois un mal, très souvent une chose indifférente.

J.-J. ROUSSEAU, *Les Rêveries d'un promeneur solitaire*

Abstract

Another field of study in the colloquium entitled "Language and the World: The fonctionnement and Change of Languages" has been semiotics. The author, through his analysis of Oscar Wilde's "The Portrait of Mr. W.H.", discusses his results on "assumption, knowing, believing". This article interrogates in which system and how these three modal verbs shape human mind, and shows that the subject's approach towards believing is determined by its relationship with knowing.

1. Giriş yerine

Sanmak, inanmak ve bilmek genellikle birbirine karışan, dilimizde ve düşüncemizde, sık sık birbirinin yerini alan, aynı zamanda da birbirlerini koşullandıran kavramlar. Kimi Batı dillerinde "sanmak" ve "inanmak" kavramlarının aynı sözcükle karşılanması da bundan kaynaklanıyor belki. Belki de, kesin verilere dayanmadığı sürece, her *inanmanın* özünde bir *sanma* olarak kalmasından. Ama *bilme* ile *inanma* arasındaki ilişkiler çok daha karmaşıktır. Greimas "Bize 'Hepimiz biliyoruz ki öleceğiz, ama buna inanmayız' denildiği ya da, bunu son yapanlardan biri olan Unamuno gibi, Ortaçağ'ın '*credo quia absurdum*'u yinlendiği zaman, yalnızca yerleşik bilmenin inanmayı kapı dışarı

etmeyi başaramadığını değil, bazı bazı inanmanın bilmeyi yoksamaya dayandığını, hatta bu yoksamayla pekiştığını saptamaya zorlanırsınız. İnanmayla bilme aynı esnek yapıya bağlıymış, bu yapı, en son gerilim anında, kutuplaşarak kesin bir karşıtlık oluşturuyormuş, ama gevşeyerek iki terimi kaynaştırmaya dek gidiyormuş gibi olup biter her şey”, diyerek olgunun eklemlemesini bir ölçüde belirginleştirir (Greimas 1983: 116).

Ama her şeyin yerli yerine konulmasını, özellikle kavramların birbirine karıştırılmamasını isteyenler vardır. *Dorian Gray’in portresi*’nin anlatıcısına “Bir İngiliz’e bir düşünce açıklandı mı -her zaman gözüpük bir edimdir bu- hiçbir zaman bu düşüncenin doğru mu, yoksa yanlış mı olduğunu sorgulamak gelmez usuna. Ona önemli görünen tek şey söyleyenin buna inanıp inanmadığını bilmektir. Oysa bir düşüncenin değerinin onu dile getiren kişinin içtenliğiyle hiç mi hiç ilgisi yoktur”, (Wilde 1996: 357) dedirtmesine bakılırsa, Oscar Wilde da bunlar arasında yer alır Ancak, insanlar *bilme*, *inanma* ve *sanmayı* ne ölçüde ayırır birbirinden? Ünlü yazarın bir başka anlatısı: *Mr. W. H.’nin portresi*, dolaylı bir biçimde de olsa, bu sorunun birtakım ilginç yanıtlarını sağlar bize.

II. Cyril Graham ve Willie Hughes

Oscar Wilde’in anlatısı Shakespeare’in ünlü *Soneler*’inin kime adandığına ve kime seslendiğine ilişkin yeni bir kuramın öyküsüdür. Anlatıcı, yazın sahteciliklerine ilişkin kısa bir söyleşinin ardından, dostu Erskine’den dinledikleriyle girer bu öyküye: Erskine’in genç dostu Cyril Graham, bu konuda ileri sürülmüş olan tüm varsayımları çürüttükten sonra, *Soneler*’in adandığı kişinin büyük ozanın soylu kadın rollerini verdiği olağanüstü bir genç oyuncu olduğunu şiirlerin kendilerinden çıkarmış, kitabın başındaki adamada yalnızca ilk harfleri belirtilmiş olan adını da uzun araştırmalar sonunda bulmuştur: Willie Hughes. Erskine de, birtakım şiirleri ve süredizim düzleminde sıralanan “kanıtları” dinledikten sonra, coşkuyla katılmıştır dostunun savına. “Willie Hughes benim için Shakespeare kadar gerçek olmuştur”, demesi de bunu gösterir. Ancak, ona göre, kuram kitleye duyurulmadan önce, önemli bir eksikğin giderilmesi, “bu kuramı insanlara gerçekten tamamlanmış bir biçim altında sunabilmek için Willie Hughes denilen genç oyuncunun varlığının nesnel kanıtlarını bulmak” gerekir.

Cyril Graham sinirlenir, dostunun tutumunu bir duyarsızlık olarak niteler. Tepkisini anlamak da zor değildir. Oscar Wilde anlatısının hiçbir yerinde vurgulamaz ya Shakespeare’in şiirlerine dayanarak imgeleminde canlandırdığı Willie Hughes’la kendisi arasındaki bedensel ve tinsel benzerlik çarpıcıdır: nerdeyse tıpkı onun gibi “çok çekici, çok uçuk, çok duyarsız, kadınsı ve

içtenlikten uzaktır, günlerini *Soneler*'i okumakla geçirir"; bu arada, sahneye çıkmaya can attığı, ama engellendiği de bilinir. Bu özellikler, söylemek bile fazla, araştırmacının *sanmadan* (*olasılık*) *inanmaya* (*kesinlik*) geçmesini kolaylaştıracak özelliklerdir. Bunun sonucu olarak,

- genellikle, olgucu düşüncenin gereğidir diye, *bilmenin inanmadan önce geldiğini* düşünürüz; oysa burada, en azından Cyril'in durumunda, Greimas'ın gözlemi doğrulanır: *inanma bilmeden önce gelir* (Greimas 1983: 122). Açıkçası, *inanmaya* göre, *inanma* doğrultusunda, daha da iyisi, *inanma* içinde bir *bilme* söz konusudur burada: önce *inanmaya* yerleşilir, sonra orada, onun mantığına, onun isterlerine göre, *bilmenin* kurulmasına, eksiklerinin giderilmesine çalışılır;

- daha buraya dek gördüklerimiz bile Cyril'in *inanmasının* öncelikle bir kişisel duyarlık, nerdeyse bir *tutku* sorunu olduğunu kanıtlamaktadır.

Cyril Graham'a duyduğu yakınlığa ve açıklamalarını dinledikten sonra kuramını coşkuyla benimsemesine bakılırsa, Erskine'in tutumunda da belli bir *tutku* payı bulunduğu, onun için de *inanmanın bilmeden önce geldiği* düşünülebilir. Bununla birlikte, başkaları için bile olsa, "nesnel kanıtlar bulma zorunluluğu"ndan söz etmesi hem şimdilik tam anlamıyla *sanmadan inanmaya* geçmediğini, hem de, dostunun tersine, *ilmeye* göre, *bilme* doğrultusunda ya da *bilme* içinde *inanmayı* yeğlediğini gösterir. Davranışları da doğrular bunu: oldukça uzun bir süre, Willie Hughes'un gerçekten yaşadığını ve gerçekten *Soneler*'in adandığı oyuncu olduğunu kanıtlayabilmek için dostuyla birlikte değişik kütükleri, belgeleri araştırıp durur.

En azından görünüşte, Cyril'in böyle bir sorunu yoktur: o hep inanır. Ama, araştırmalarının sürekli boşa çıkması nedeniyle, Shakespeare'in tutkuyla bağlandığı düşünülen oyuncunun varlığının gittikçe daha "kuşkulu" bir duruma düşmesi karşısında konuyu bir saplantıya dönüştürür, kuramının geçerliliğine inanması için işi dostuna "yalvarmaya" dek götürür işi. Bu da konunun bir başka yüzüyle: *inanmanın sürdürülebilmesi*, en azından esenlikle sürdürülebilmesi için *paylaşılması* gerektiği gerçeğiyle, bunun sonucu olarak da *inandırma* sorunuyla karşı karşıya getirir bizi.

Bilindiği gibi, Greimas'a göre, *inandırma* bir eyletim, yani bir durum değişimi sağlamak için bir öznenin bir başka özneyi yönlendirmesi işlevidir. Bu alanda, gene Greimas'a göre, üç eyletim biçiminden sözedilebilir: *bilgi*, *istek* ya da *güç* yoluyla eyletim. Birincisi mantıksal ve/ya da bilimsel kanıtlamaların değişik biçimlerini içerir; ikincisi değişik baştan çıkarma yollarını kullanır; üçüncüsü sorununu korkutarak ya da kışkırtarak çözer. Birinci ve ikinci yollar

beklediği sonucu sağlamayınca, Cyril Graham dördüncü bir yolu, *görünüş* (ya da düpedüz aldatma) yoluyla *inandırmayı* dener. On beş gün boyunca ortalarda görünmez olduktan sonra, “yalnızca XVI. yüzyılda Willie Hughes adında bir genç oyuncunun varlığını saptamayı değil, *Soneler*’in Mr. W. H.’siyle aynı kişi olduğunun tartışma götürmez kanıtını da getirdiğini” söyleyerek Warwickshire’da satın aldığı bir eski sandığın üzerine çivilenmiş olarak bulunduğunu söylediği bir tabloyu gösterir dostuna: rastlantı bu ya, elini *Soneler*’in adama sayfasının üzerine koymuş Mr. W. H.’nin gerçek portresidir bu, dikkatle bakılınca, eski tablounun bir köşesinde genç oyuncunun adının da yazılı olduğu görülür: Master Will Hews.

Erskine “gerçeğe benzer”den de öte bulur bu kanıtı, genç dostunun kendisine bir oyun oynamakta olduğunu, kuramını sahte bir tablo aracılığıyla kanıtlamaya çalıştığını usuna bile getirmez. Ancak, kısa bir süre sonra, bir rastlantı sonucu, dostunun çok eski görünüşlü portreyi yaptırdığı ressamın kendisinden öğrenir bunu. Yalancı dostunun yüzüne vurmaktan da geri durmaz. “Bunu senin için, yalnız senin için yaptım”, der Cyril. “Seni başka türlü inandırmam olanaksızdı. Bu iş kuramın doğruluğunu hiçbir biçimde etkilemez”. Erskine’e gelince, kararını vermiştir artık: “Kuramın doğruluğuymuş! Hiç söz etmeyelim daha iyi”, der. “Sen kendin de hiçbir zaman inanmadın kuramına. Yoksa kanıtlamak için sahtecilik yapmazdın.”

Bu öfkeli yanıt yaptığı sahteciliğin kuramının doğruluğunu etkilemediğini söyleyen Cyril’in anlayışına da, *Dorian Gray’in portresi*’nin anlatıcısına “Bir düşüncenin değerinin onu dile getiren kişinin içtenliğiyle hiç mi hiç ilgisi yoktur”, dedirten Oscar Wilde’ın anlayışına da ters düşer: Erskine söylemin içeriğiyle söylem öznesinin tutumu arasında sıkı bir koşutluk kurarak daha önce coşkuyla benimsediği verileri de bir anda yoksayar. Ertesi gün, dostunun beynine bir kurşun sıkarak kendini öldürdüğünü duyunca da, bıraktığı mektuptan sahteciliğe ancak kendisine bir ödün olarak başvurduğunu, şimdi de yaşamını *Soneler*’in gizine kurban olarak sunduğunu, bu arada, yalancı tabloyla birlikte, Shakespeare’in gizini kitleye açıklama görevini kendisine verdiğini öğrenince de değiştirmez tutumunu. İnancı uğrunda can vermek bu inancın gücünü gösterir, dolayısıyla *istek* (baştan çıkarma) yoluyla *inandırmanın* en etkili biçimlerinden biri olması gerekir, gene de Erskine’in Mr. W. H. defterini kapatmasını önlemez.

Peki, neden? Oscar Wilde, öykünün burasında, herhangi bir açıklamaya girişmez ya kahramanının ilgisiz tutumunun *inandırma* tutkusunun genellikle *inanma* tutkusundan çok daha güçlü olduğunu, genç dostunu da ölüme *inanma* tutkusunun değil, *inandırma* tutkusunun götürdüğünü bilmesinden, bilmesine de

sezmesinden kaynaklandığı kestirmek zor değildir. *Bilme* isteği bir tutku olarak nitelenebilir, ama *bilme*, özne için erişilmiş bir değer konumuna geldikten sonra, tutku olmaktan çıkar genellikle (Galilei bildiği şey için canını vermeyi yersiz bulur), *bilme*yle örtüşen *inanma* da öyle: *inandırmayı* zorunlu kılmaz; ama varsayımlara dayalı bir *inanmayı* üstlenmiş kişi, kendisi bilincinde olmasa bile, aynı zamanda kuşku duyan bir kişidir, bilerek ya da bilmeden, durmamacasına *inandırmaya* yönelir. *Dorian Gray*'in *portresi*'nin ünlü kahramanı Lord Henry “Kesinlikle inandığımız şeyler hiçbir zaman doğru değildir” (Wilde 1996: 554) derse de kimi durumlarda *inandırma* tutkusunun öznenin duyduğu kuşkuyla doğru orantılı olduğu bile düşünülebilir belki. Oscar Wilde’ın, bir mektubunda, “Gerçek diye bildiğim bir başka düşünceye inandığımdan daha gönülden inanmadığım bir düşünce için ölmeye hazır olurum” (Wilde 1996: 1628), demesi de doğrular bunu, *Mr. W. H.*'nin sonunda, “İnsanlar doğru olmasını istedikleri şey için, belli bir korkunun, yüreklerinin derinliklerinde, doğru olmadığını söylediği şey için ötürler”, demesi de. Cyril Graham, çelişkin bir biçimde, eksikli (kanıttan yoksun) *inanmasını paylaşım*la, bir başkasının ve, dostunu “Shakespeare’in gizini kitleye açıklamak”la görevlendirdiğine göre, olabildiğince çok insanın *inanmasıyla* güçlendirmek için öldürür kendini.

III. Paylaşım

Bir ölçüde ulaşır da amacına: temelsizliğinin kesinlikle kanıtlanmış görüldüğü anda, kuramını *Mr. W. H.*'nin *portresi*'nin anlatıcısı üstlenir. Willie Hughes’a inandığını, varlığı konusunda verilen ayrıntıları eksiksiz bulduğunu belirttikten sonra, “Erskine, bu kuramı insanlara iletmek sizin göreviniz. Bunu siz yapmazsanız, ben yapacağım”, der dostuna. Dostuysa, onun “bu öykünün duygusal niteliğine” kapıldığını bilir, kuramın nerede geçersiz olduğunu da açık bir biçimde dile getirir: “Siz öncelikle varlığının kanıtlanması gereken kişinin ta kendisinin var olduğunu ön gereklilik olarak benimsiyorsunuz”. Ama boşuna: Chateaubriand ağılamış ve inanmıştı, o da inanır ve ağılar.

Bundan sonra, tutkulu bir arayıştır başlar anlatıcının yaşamında. Özellikle *Soneler*'i incelerken, Cyril Graham’ın bile gözden kaçırdığı bir yığın doğru yoruma ulaşır, Shakespeare’in sağladığı “öylesine kesin” betimlerin esiniyle, odasının alacakaranlığında, Willie Hughes’u nerdeyse görmeye başlar, her geçen gün, hem Cyril’e yaklaşır, hem ona; inancı güçlendikçe güçlenir. Shakespeare’de yeni-platonculuğun tinini ve dilini bulması da onun için ayrı bir kanıt oluşturur. Dönemin “sıkıcı tarihçilerinin adını anmayı bile unuttukları genç oyuncu”nun özelliklerini çıkarır uzun uzun, “Sesinin ne denli duru ve arı olduğunu *Soneler*’den biliyoruz, müzik yeteneklerini de biliyoruz”, diyerek

uzak olasılığı kesinliğe, sanıyı bilgiye dönüştürür, öyle sunar daha doğrusu. Böylece, *inanma* içinde bilgi çok kolay üretildiğinden olacak, anı yazarı gerçek bir adı anarken, o göndermenin Willie Hughes'a yapıldığı konusunda “hiç kuşku bulunmadığını” kesinleyebilir. Marlove'un kimi oyunlarıyla birlikte, *Romeo ile Juliette*'i, *Hamlet*'i ve *Kral Lear*'i Dresden'de onun oynadığını, Shakespeare'in ölüm maskını, “kendisini öylesine candan sevmiş olan büyük ozanın ölümünün soluk simgesi”ni 1617'de İngiltere büyükelçiliğinden bir görevlinin buraya getirip ona verdiğini de aynı kesinlikle öne sürer. Kısacası, Willie Hughes'un varlığına ve *Soneler*'in ona adandığına öylesine inanmaktadır ki sonunda Cyril Graham'a yapılan haksızlığın giderilmesi ve ünlü yapıtın “olağanüstü yorumunun, sorunu eksiksiz biçimde açıklayan tek yorumun” dünyaya duyurulması yolunda bir çağrıda bulunmak üzere Erskine'e bir mektup yazmayı düşünür. Düşündüğünü de yapar, hem de tüm coşkusu, tüm inancını katarak.

Ne var ki, mektubu yollar yollamaz, olağanüstü bir değişiklik saptar kendinde: Villie Hughes'un kuramına inanma yetisini yitirmiş bir denbire. “Ne olmuştu? Söylemesi zor. Belki de, tutkunun kusursuz anlatımını bulmakla, tutkunun kendisini tüketmişim”, diye yazar. “Belki de birine bir kuramı benimsetmek için harcanan çaba inanma yetisinden bir tür vazgeçiş içermekte. Etki bir kişilik aktarımından, sizin için en değerli olanı bırakma biçiminden başka bir şey değildir, uygulaması da bir yitim duygusu, belki de gerçek bir yitim yaratır. Her izleyici ustasından bir şey götürür. Belki bütün bu işten, bu işin çekici yanından bıkmışım, belki de, coşku sönünce, mantığım tutkulu yargısının karşısında buluyordu kendini. Ne olursa olsun, bir açıklama sunma savında değilim, Willie Hughes'un benim için bir denbire yalnızca bir söylen, bir boş düş, tüm ateşli kişiler gibi, kendini inandırmaktan çok başkasını inandırmak isteyen bir genç adamın çocuksu düşü oluverdiği kuşku götürmezdi”.

Bu beklenmedik değişiklikte anlatıcının sıraladığı tüm olguların payı vardır kuşkusuz. Tutkunun kusursuz bir biçimde dile getirilmesinin, yani anlatma ediminin nesnesiyle bire bir örtüşerek onu gerçekte neyse öyle göstermiş olması büyük olasılıktır; inandırma çabasının inanma yetisini tüketmesi de öyle, coşku sönünce mantığın geri dönmesi de. Ne olursa olsun, inancını öncelikle tutkunun yönlendirdiği, kuram gibi tutku da yazı yoluyla nesnelleştirilince, iki aylık bir esriğin ardından, kendine, gerçek dünyaya döndüğü söylenebilir: “Düş gördüm, bu iki ay boyunca tüm yaşamım gerçek dışıydı. Willie Hughes hiçbir zaman varolmadı”, deyip çıkar sonunda.

Bundan böyle düşündüğü tek şey suçlamalarla dolu mektubundan dolayı dostundan özür dilemektir.

IV. Nöbet değişimi

Ama, bu görevi yerine getirirken, bir şaşırtyla daha karşılaşır: “Benden özür dilemek mi? O da neden?” diye sorar Erskine. Anlatıcı mektubunun haksızlığından söz açınca da “Tam tersine, bana yapabileceğiniz en büyük yardımı yaptınız. Bana Cyril Graham’ın kuramının kesinlikle doğru olduğunu kanıtladınız”, der. “Bunu bana kanıtladınız. Bir kanıtın değerini ölçebilecek düzeyde olmadığımı mı sanıyorsunuz?” Böylece, daha birkaç ay önce yaptığı bunca eleştiriden sonra, Willie Hughes’u bu kez de Erskine’in sırladığı anlaşılır.

Oscar Wilde’in böyle bir olasılıktan hiçbir biçimde sözetmemesine karşın, anlatıcının mektubunu postalar postalamaz inancını yitirmesi bu inancı daha şimdiden bir başkasının üstlenmiş olmasından kaynaklanamaz mı?¹ İnançlarını bizimle paylaşmak ister görünenler de böylece onu bizim üstümüze yıkıp rahata ermek mi isterler? *Mr. W. H.’nin portresi*’nin anlatıcısı böyle bir şeyi bilinçli olarak yapmayacak ölçüde dürüsttür. “Willie Hughes’un varlığının tek kanıtı karşınızdaki bu tablo, bu tablo da sahte”, diye uyarır dostunu; üç aşağı beş yukarı kendi sözcükleriyle, “Bu kuramın tek çatlağı tam da varlığı tartışılan kişinin varlığını varsayması”, der. Ne var ki, bir kez *inanmanın* odağına yerleştik mi kanıt tükenmez, Erskine dışardakilerin her gerekçesine bir karşı-gerekçe bulur. Örneğin Globe topluluğunda Willie Hughes adında bir oyuncu bulunmadığı, dolayısıyla araştırmayı sürdürmenin gereksiz olduğu söylendi mi, sanki Willie Hughes’un kim olduğu biliniyormuş gibi, bilinmeyen adam Shakespeare’in topluluğunu bırakıp başka bir topluluğa gittiğine göre, bu durumun onun yokluğundan çok varlığını kanıtladığını, ayrıca sahneye takma adla çıktığını, belgelere de bu adla geçtiğini, ama Shakespeare için durumun farklı olduğunu söyleyerek karşı-kanıtları birer gerçek kanıt gibi gösterebilir, biraz daha sıkıştırılınca da işi kavgaya ve kişiliğe döker: “Hiç kuşkusuz, bir varsayım bu, ama her şeyi açıklayan bir varsayım, sizi edebiyat yaparak zaman yitiresiniz diye Oxford’a yazdıracaklarına bilim öğrenmek üzere Cambridge’e yazdırmış olsalardı, her şeyi açıklayan bir varsayımın kesinlik olduğunu anlardınız”.

Her şeyi açıklayan varsayım, eşittir kesinlik: saltık inancın bundan iyi bir tanımını bulunamaz belki. Gene de doğrulanması hiçbir zaman bitmez. Başka

¹ Çünkü kişiler tek tek üstlenmektedir bu kuramı: önce Cyril, sonra anlatıcı, şimdi de Erskine.

doğrulama yolu kalmayınca da Cyril Graham'ın yaptığı gibi karşı-inançların yanlışlığı kanıtlanarak temellendirilmeye çalışılır. Bu da bir tutku işidir. Anlatıcı Shakespeare'in yaşamının tutkusunun gerçek gizini hiçbir zaman öğrenemeyeceğimizi söyleyerek en azından *bilmediğini bildiğini* kesinlerken alabildiğine dingindir. Ama Erskine şimdiden tutkulu ve bunalımlı bir kişidir: yaşamını Willie Hughes kuramını doğrulamaya ve kuramın peygamberi Cyril Graham'ı haklı çıkarmaya adayacağını bildirir.

Tasarısını gerçekleştirir mi? Gerçekleştirirse, nasıl? Anlatıcı bu konuda hiçbir bilgi vermez bize. Almanya'ya gittiği söylenir, iki yıl süresince, tüm mektupları yanıtız bırakır. İki yılın sonunda, bir mektubu gelir: araştırmaları hiçbir sonuç vermemiştir, ama mektup şöyle biter: "Willie Hughes'a hâlâ inanıyorum; siz bu mektubu aldığımız zaman, ben Willie Hughes için kendimi öldürmüş olacağım; onun için, bir de yüzeysel kuşkuculuğum ve bilgisizlikten kaynaklanan inanç eksikliğimle ölüme ittiğim Cyril Graham için. Bir gün size gerçek açıklandı, sizse onu yadsıdınız. İki yaşamın kanına bulanmış olarak geri yolluyorum size - ondan sapmayın".

Anlatıcı şaşırıp kalır, "Tanrıbilimsel bir kanı uğruna ölmek bir insan için yaşamını en kötü biçimde kullanmaktır; ama yazınsal bir kanı uğruna ölmek! Böylesi olanaksız görünüyordu", diye yazar. Belki olanaksızdır da: Erskine, yaşamının son saatlerinde, mektubunda *inanmayla bilme* arasında dolaysız bir koşutluk kurmasına karşın, *yalana* başvurmadan çekinmemiştir: anlatıcı, anlamsız bir ölümü engellemek umuduyla, zor bir yolculuğun ardından, Londra'dan Cannes'a gelince, dostunun Cyril Graham gibi beynine bir kurşun sıkarak değil, veremden öldüğünü öğrenir: ölümünden üç gün önce hekimine çok az da olsa bir umut bulunup bulunmadığını sormuş, ancak bir iki günü kaldığını öğrenince, oturup birkaç mektup yazmıştır. Kısacası, tutumu Cyril Graham'ın tutumuyla ancak yüzeysel olarak benzeşmektedir.

Cyril Graham aldatmacaya başvurmuştu, ama, hem kuramın başlatıcısıydı, hem de bu kuram için gerçekten canını vermişti; Erskine'se, konuya daha çok bir ozan coşkusuyla yaklaşan, kanıtlarının geçersizliğini anlayınca da bunu bilgece kabullenen anlatıcıdan nöbeti aldıktan sonra, umduğu sonuca ulaşamayınca, aldatmacayı son noktasına götürür: hem doğal ölümünü bir kendini öldürme gibi gösterir, hem de kuram için ölmez. Böylece, en azından *Mr. W. H.'nin portresi*'nde, inanç nesnesinin elden ele geçtikçe gücünü yitirdiği, özüne yabancı öğelerle güçlendirilmeye çalışıldığı görülür. Oscar Wilde'in anlatıcısı konunun bu yönü üzerinde durmaz, keder içinde, dostunun edimi konusunda düşüncelere dalar, ama, dolaylı bir biçimde bile olsa, onun düşünceleri de aynı gözlemi doğrular: "Erskine yalnızca çarpıcı bir

etki mi yaratmak istiyordu? Ona uymuyordu böylesi. Benim yapabileceğim bir şeye de benzemiyordu. Hayır; yalnızca beni yeniden Cyril Graham'ın kuramına inandırma isteğiyle yapmıştı bunu, beni kendisinin de bu kuram için öldüğüne inandırmayı başaracak olursa, acıklı kurbanlık aldatmacasına kanacağımlı düşünüyordu. Zavallı Erskine! Onu tanıyalı beri bilgelikte ilerlemiştim ben. Benim için kurbanlık kuşkuculuğun acıklı bir biçiminden, inançla gerçekleştirmeyi başaramadığını ateşle gerçekleştirme yolunda bir çabadan başka bir şey değildi. Hiçbir insan doğru olduğunu bildiği şey için ölmez. İnsanlar doğru olmasını istedikleri şey için, belli bir korkunun, yüreklerinin derinliklerinde, doğru olmadığını söylediği şey için ölürlər”.

Bu arada, dostunun annesi girer bulunduğu odaya, kendisine bırakılmış bir nesneyi: bırakanın çifte yalanıyla daha da ilginç bir nitelik kazanmış sahte tabloyu getirir ona. Daha sonra, anlatıcının ressam dostları, bu tabloyu kitaplığının duvarında büyük bir hayranlıkla gözden geçirip dururlar, kimi bir Clouet olduğunu söyler, kimi bir Ouvry olduğunu²; ancak, çoğunluk Ouvry olduğunda birleşir. Bu da bize *sanma*, *bilme* ve *inanma* koşullandırılmalarını *doğruluk* koşullandırımından bağımsız olarak ele almanın zor olduğunu gösterir.

Ama bu ayrı bir konu.

Kaynakça

J. Greimas, *Du Sens II*, Le Seuil, 1983.

O. Wilde, *Oeuvres*, Gallimard, Pléiade, 1996.

² Uzmanlar Clouet gibi bir XVI. yüzyıl ressamı olan Oudry'nin adını Oscar Wilde'in yanlışlıkla Ouvry yazdığını söylerler. Ama, anlatının burasında, karar vermek çok zor.